

Sepetçioğlu'nun Kuruluşu Konu Alan Romanlarının İlk Beşinde Manevî Ocaklar

Mehmet SAMSAKÇI*

ÖZ

Türk romanının birçok örneğinde Anadolu'nun fethi, Osmanlı'nın kuruluşu ve teşkilatlanması değişik bakış açılarıyla ele alınmıştır. M. N. Sepetçioğlu'nun "Dünkü Türkiye Serisi" isimli 13 ciltlik roman dizisi, bu eserler arasında çok ayrıcalıklı bir yer işgal etmektedir. Bu romanların en belirgin özelliği Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi hadisesini belli, bilinen, tarihî verilere dayandırmasıdır. Bilindiği ve Fuad Köprülü ile Ömer Lütfi Barkan'ın ilmî yönden gösterdikleri gibi, Anadolu ve Balkanlarda kurulan ocakların kuruluşta, devlet oluşta çok önemli bir payı vardır.

Bu çalışmada yazarın Anadolu'daki Türk tarihini konu alan romanlarında yani *Kilit*, *Anahtar*, *Kapı*, *Konak* ve *Çati*'de bu teşekküllerin yer alışı söz konusu edilecektir. Zira söz konusu manevi ocaklar, buralara yerleşme gayreti içinde olan insanların yanında bulunmuşlar, onlara rehber olup pek çok konuda yardım etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu'nun fethi, Osmanlı'nın kuruluşu, Abdalân-ı Rum.

ABSTRACT

The Spiritual Associations in Sepetçioğlu's First Five Novels dealing with the Establishment of the Ottoman Empire

In many Turkish novels, the conquest of Anatolia, the foundation and organization of the Ottomans Empire are undertaken by various points of view. The novels of M. N. Sepetçioğlu, consisting of 13 volumes named "The Series of Yesterday's Turkey" has a privileged place among these works. The most significant feature of the novels mentioned here is to base the settlement of Turks in Anatolia on the certain, well-known and historical datas. As is known and as Ömer Lütfi Barkan and Fuad Köprülü point out by scientific data, these associations founded in Anatolia and the Balkans have an important role in establishment of the state and the government.

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edeb. Böl. / İstanbul, e-posta: samsakci@istanbul.edu.tr

This study deals with how these spiritual associations take place in the author's novels, namely *Kilit* (the Lock), *Anahtar* (the Key), *Kapı* (the Gate), *Konak* (the Mansion) and *Çatı* (the Roof), the subject of which is the Turkish history in Anatolia.

Key Words: The Conquest of Anatolia, the foundation of the Ottomans, Abdalân-ı Rum.

Anadolu'nun fethiyle birlikte, doğudan çok büyük bir Türk nüfusu, batıya doğru göçmüş ve yeni vatanda yerleşmiştir. Bu iskân faaliyeti, bir yandan askerî tedbir ve plânlar doğrultusunda gerçekleştirilirken, bir yandan da manevî şahsiyet ve ocaklar, milletin yeni toprağa tutunmasında, orayı imar etmesinde büyük roller üstlenmişlerdir.

Bilindiği gibi Dânişmentliler, Mengücekler vs. ilk beylikler döneminden sonra Anadolu'da Anadolu Selçuklu devri başlamış, ömrü çok uzun olmayan bu devletten sonra yeni beylikler dönemi açılmıştır. Osmanlı, bu beyliklerin içinde, hem yerleştiği bölge, hem de Bizans'a ve daha ileriye dönük plânları bakımından ayrıcalıklı bir yer işgal etmiştir. Osmanlı devletinin kuruluşunda, genişlemesinde ve etrafıyla ilişkilerinde çok büyük payı olan manevî ocakların maneviyata yönelik rolünü Ömer Lütfi Barkan "Demek oluyor ki Osmanlı İmparatorluğu, teessüs etmeye başladığı zaman, bu kadar geniş hudutlar içinde kaynaşmakta olan bir âlemin dört bucağında tekevvün eden dinî ve sosyal cereyanları, bilgi ve tecrübeye sahip insanları ve manevî kuvvetleri kendi arkasında buldu" (Barkan 1942: 281) şeklinde tespit ederken, aynı ocakların ve onların mensuplarının yerleşme, köy tesis edip orada bir kültür oluşturma, orada yavaş yavaş yol, su, toprağı ekerek ürün elde etme gibi temel ihtiyaçları karşılamadaki payları ve askerî güçlerini de şöyle ifade etmektedir:

"Askerî istilâlarla birlikte, ileride tetkik edeceğimiz bir şekilde, birçok aşiretlerin veya köylü ve asker halkın kendiliğinden gelip yerleşmesi ile veyahut mecburî iskân ve sürgünlerle birlikte gelen ve aynı cereyanın bir başka şekilde ifadesi olarak derviş sıfatlı insanların az çok bir teşkilâta tâbi akınları, boş yerlere gelip yerleşmeleri ve orada bir nevi Türk uzletgâh ve manastırları (couvent ermitage)nı tesis ettikleri ve oralarını yavaş yavaş bir köy, bir kültür ve tarikat merkezi hâlinde teşkilâtlandırıdıkları görülmektedir." (1942: 291).

Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli eseri ve onun açtığı yolda yazılan, Barkan'ın yukarıda andığımız makalesi, manevî ocak ve bu ocaklarda yetişen şahsiyetlerin Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Osmanlı'nın kurulup güçlenmesindeki rollerini etraflıca vermektedir. Bizim tebliğimiz Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun 13 ciltlik *Dünkü Türkiye Serisinin* ilk beş eserinde bu ocak ve şahsiyetlerin nasıl işlendiği hakkında olacaktır.

İlk kitap olan ve bizim bu tebliğde bahis konusu edeceğimiz manevî ocak ve şahsiyetlere ilk olarak rastladığımız *Kilit*'te, serinin yapısı, kurgusu ve en geniş ifadeyle “manası”na ait büyük ipuçları vardır.

Eser, daha isminden başlayarak bizi birtakım çağrışımlara yönlendirmektedir. Türklerin Anadolu'ya ve daha sonra Balkanlara olan yürüyüşleri burada “kilit” metaforuyla söz konusu edilir. Karlı bir kış günü, bir çadırın içinde ders yapan Sarı Hocayla çocuk Alpaslan, Alpaslan'ın, eteğinin altında sakladığı bir kilit üzerine konuşurlar. Bu kilidi Alpaslan'a amcası Sav-Tekin vermiştir:

“Küflendirdin bu çocuğun kafasını hay Sarı Hoca; yumuşattın bu küflü çadırın içinde” (Sepetçioğlu 2005: 12-13) şeklindeki sözleri Sav-Tekin'in, harekete, aksiyona, kahramanlığa, bahadırılığa verdiği önemi gösterir. Onda hareket, tefekkürün önüne geçmiştir. Söz konusu kilit, bu bahis üzerinde konuşmaya imkân verir. Kilidi Alpaslan açamamış, Sav-Tekin de uğraşmış, dişleri birbirine geçen kilidi yağlamış, taşla düzeltmiş ama o da ancak yarıya kadar açabilmiştir. Bu romanda ilim, irfan ve marifetin önemini temsil eden Sarı Hocanın tavrı ise şöyle anlatılmaktadır:

“Kilidi aldı. Anahtar arkasından taşla vurup eskisi gibi kitledi. ‘Bak Sav-Tekin’ dedi. Deli yiğidim benim, Sarı Hocanın deli yiğidi, sen ne yaptın, ne yapmadın bir deyim sana. Bu kilit kitliydi; açılması gerekti, âmenna. Her kilidin açılması gerektir ki o kilidin kilitlediği yere giresin de oturacaksın oturasin; yurt yapacaksın yurt yapasin... Bunun için de ne gerek? Anahtar gerek... Kilit paslıysa yağlamak gerek... Daha daha? Orasını burasını kurcalamak, sağını solunu yoklamak, sıkıysa gevşetmek, gevşekse sıkıştırmak gerek. Ama bu her kilit için böyle mi gerek? Hayır! Kilidine göre, kilidin icabatına göre... Onu artık, ehli her kimse o anlar... Ya sen ne yaptın Sav-Tekin yiğenim? Sen de bunları yaptın.. Tamam mı tamam. Ee, tamam da kilit niye açılmadı? Açılmaz tabii. Hani besmelesi bunun? Besmele niye gelmez aklına Sav-Tekin yiğenimin? Gelmez tabii, neden? Çünkü Sav-Tekin yiğenim yiğitliğine güvenir! Eyi, güvenmesini biz de istiyoruz. Yiğitliği yetmez, aklına da güvensin diyoruz, amma besmeleyi de unutmasın diyoruz, besmelesiz başlamasın... Odunun bile neyi var? Özü var. Öyleyse? Hadi al bakalım şimdi şu kilidi; al da, o yiğitliğin, o aklın besmeleyle cilâlsın, hep beraber bir besmele çekelim, görelim ne olacak?” (2005: 16).

Çadırda bulunan üç kişi bir ağızdan, aynı anda besmele çekerler fakat tam bu anda bir baskına maruz kalırlar. Okuyucu kilidin açılıp açılmadığını şimdilik göremez ama, Sarı Hocaya göre Bizans'ın kilidi askerî ve siyasî güç, akıl ve iman olmadan açılmayacaktır. Bu kilit metaforu, romanın birçok yerinde genel olarak aynı mânâyı taşıyacak biçimde karşımıza çıkacaktır.

Eserin ilerleyen sayfalarında, maddî gücün, askerliğin, kahramanlığın yanında aklı, sevgiyi, iman ve irfanı temsil eden Sarı Hocanın ve onun gibi

dervişlerin kaynağını öğreniriz. Bu kaynak, Gürganç şehrindeki ocağın sahibi olan, *Kilit* romanında gördüğümüz Sarı Hoca ve Küpeli Hafızı pişiren Saçlı Hocadır. Gürganç'ta Küpeli Hafızı bulan Hocayla Hafız, eski Hocaları Saçlı Hoca (ki Ahmed-i Yesevî'yi akla getirmektedir)'dan bahsederler. Bu konuşmada Saçlı Hoca şu kelimelerle hatırlanır:

“Çok mübarek adamdı. Bir memleket nasıl alınır, bir toprak nasıl yurt edinilir ondan iyi kimse bilemezdi. Din adamı mıydı, cenk adamı mıydı, medrese adamı mıydı hâlâ düşünürüm. Seni Kınık Boyu'na saldı, niye? Beni Harezmi Beyine, buraya... Saltuk'la Sandıkçı Urum içinde; Oğulcuk Ermeni diyarında... Deli Deryalı, Bizans'ta... Gürganç halkı daha şimdiden Selçuklu'yu sever oldu.” (2005: 116).

Bu cümleler, aldıkları manevî eğitimden sonra dervişlerin nasıl geniş coğrafyaya dağıldıklarını, nasıl fizikî fetihten evvel, manevî fethi gerçekleştirdiklerini, fethin zeminini nasıl hazırladıklarını göstermektedir. Manevî fâtihter, bu romanlara göre ilk önce sevginin gücüyle soğuk kalpleri ısıtmışlardır.

Serinin ikinci kitabı *Anahtar*'da, daha öncekiler de yer yer hatırlanmakla beraber asıl manevî şahıs Küpeli Hafızdır. Bu zatın şahsında din, tasavvuf, irfan, marifet, aşk, sevgi vs. kavramlardan bahsetme imkânı bulan yazar, Alpaslan'ın oğlu Sultan Melikşah'ın bir kelimesi üzerine Küpeli Hafıza bazı şeyler düşündürür veya hatırlatır. Bu merkez kelime “devlet”tir. Melikşah, amcası Kavurt'un hoşça gitmeyen davranışları ve kıskançlığını işte bu “devlet” uğruna sineye çekmektedir:

“Devlet olmak kolay değil Yakutlu Bey” dedi: “Sabredeceğiz, alışıcağız. Kavurt Bey de alışacak. Alışmazsa? Fakat alışması gerek. Devlet için! Küpeli Hafız belki hayatında ilk defa ürperdi. Bu pek genç, bu pek yeni, bu gün doğuşu gibi ansızın sultan olmuş delikanlı 'devlet' diyordu. Yesi'yi, Yesi'deki taş medreseyi, taş medresedeki Saçlı Hocayı; Saçlı Hocadan sonra Sarı Hocayı bir biri ardına dörtünel koşan atların hızıyla hatırlayıverdi. Bütün bu hızlı zincirin varıp dayanmak istediği şeydi devlet! Bütün bu hızlı zincir yıllar yılı susmuştu da birden bu delikanlıda konuşuvermişti. Sanki sessiz, havadan sudan bahsediyormuşçasına fakat sipsivri bir bıçak ucu gibi konuşuvermişti. Yüreği kabardı Küpeli Hafızın, sarhoşladı” (2005: 25-26).

Manevî teşekkül ve buralardan yetişen şahsiyetlerin davalarını, yapmak istediklerini, varmak istedikleri gayeyi en veciz bir şekilde ifade eden bu satırlar, bir milletin, kendisini toplayacak, koruyacak ve yaşatacak bir devlet çatısı altında toplanmak arzusunu verir. Burada sevginin, imanın, hoşgörünün, en geniş manasında “aşk”ın tesiri hissedilmektedir. Romanda görüyoruz ki bu “devlet” mefhumu, böyle kutsal, böyle mübarektir. Devlet oluşun, yapılanmanın temelinde bu tür bir iman ve aşk vardır.

Sepetçioğlu, bu nehir romanlarında birçok kez, güçle, yiğitlikle imanın bir arada olması gerektiğini, sevgi ve imandan yoksun olan gücün çabuk tüke-

neceğini, tesirinin az olacağını, üzerinde durduğumuz ocaklarda yetişmiş şahsiyetlere söylemiştir. *Anahtar*'ın 89. sayfasında yine Küpeli Hafızın, bu bahse ait cümleleriyle karşılaşmaktayız:

"Sıkıldın mı Sav-Tekin? Sarı Hoca rahmetli öteden beri derdi zaten; 'bu Sav-Tekin'i uzun konuşma sıkır, herif lâf için değil dövüş için yaratılmış,' derdi. Siz hepiniz böylesiniz zaten. Sen, Afşın, Porsuk, Artuk... Lâf deyip geçersiniz, lâf vardır bir yıllık savaşmanın yapamayacağını bir saatte yapar; lâf vardır, şu kadarlık bir lâf vardır Sav-Tekin, bilmediğiniz bir dünyayı kuruverir. Kılıcını inkâr ettiğimi sanma; ama yine de bir dünya kuracak olan lâfı arayıp bulmak isterim" (2205: 89).

Bu noktada Yunus'un,

Söz ola kese savaşı / Söz ola yitire başı

Söz ola ağulu aş / Yağ ile bal ede bir söz

şeklindeki mısralarını hatırlamamak imkânsızdır. Selçuklu ve Osmanlı'nın kuruluş devirlerindeki manevî ocak ve şahsiyetlerin asıl rolleri işte etraflarına, sadece kılıca, güce, kahramanlığa güvenmemeyi, maneviyâta, gönül fethine hazırlanmak gerektiğini telkin etmeleridir. Romana göre maddî fethin zemini de, gücü de, kalıcılığı ve sağlamlığı da işte bu tür bir iman ve ahlâktır. Biraz uzunca bir alıntı olmakla birlikte söylemek istediğimizi tam olarak veren, Küpeli Hafızın, ölmeden hemen evvelki şu sözlerini nakletmek isterim:

"İnsan bir kaftandır hay oğul, yahut bir savaş zırhı. Ne kadar süslü püslü, ne kadar zengin olursa olsun kaftanın da savaş zırhının da içi boş olursa ayakta durması ne mümkün? Kullanılır mı? Yoooo.. Atılır bir köşeye, ya güvelerin elinde delik deşik oyulur, ya da paslanır kalır. Kaftanın da savaş zırhının da içini doldurmak gerek; hem öyle bir yiğitlikle doldurmak gerek ki kaftan da savaş zırhı da hemi kaftanlığını hemi savaş zırhlığını bilsin... Ne ile doldurmak gerek? Ben, Küpeli Hafız buna "iman" derim. Selçuklu yiğidi, ne süslü kaftan, ne savaş zırhı olmamalı... Bir de insanlar var Sav-Tekin'im. Anılardan çok, karıncalardan çok. Anıları, karıncaları dağıtmayan nedir? Bir de şöyle desek: Hayvan sürülerini, hem ot hem su toplar mı bir yere? Toplar. Öyleyse insan sürülerini de bir şey bir araya toplamalı. Bütün Selçuklu, karınca gibi, arı gibi; hayvan sürülerinin ota yahut suya koştuğu gibi bir şeyin etrafında toplanmalı, bir şeye koşuşmalı. Aksi olursa toplayamazsın Selçuklu'yu, Selçuklu'yu bırak, insanları toplayamazsın; iyiyi, doğruyu, güzeli Selçuklu öğretmelidir. Öyleyse Selçuklu'yu sıkı sıkıya birbirine bağlayacak, onun otu suyu olacak şeyi bulacaksın. Öyle midir? Öyleyse bu imandır." (2005: 91-92).

Serinin üçüncü kitabı olan ve artık Anadolu'da yerleşmeye başlayan, Bizans'ı tehdit edecek hâlde gelen Türklerin anlatıldığı *Kapı*'da da yazar, üzerinde durduğumuz ocak ve şahsiyetleri işlemeye devam etmektedir. Bu romanın esas kişilerinden, kişiliklerinden birisi de Karakurt Hafızdır. Etrafıyla sert konuşan, hükümlerinde çok net olan Karakurt Hafız, Malazgirt Zaferinin

anıldığı bir günde, cemaate bir konuşma yapar ki bu, Anadolu'yu yurt tutmada, bunu ebedileştirmede çok önemli olan bir isim verme meselesidir. Hafız bu konuşmada, mekâna Türkçe isim vermenin veya fethedilen yerlerin eski isimlerinin değiştirilmesinin önemini vurgulayacaktır. Günümüz için de geçerli olan bu bahsin tebliğimiz için önemi, böyle bir görüşün herhangi bir bey veya askerden değil, bir din görevlisine, insanların sözünü dinlediği, velâyetine inandığı Karakurt Hafıza ait olmasıdır:

"Bu şehrin bizden önceki adı neydi? Falanca değil miydi? Eee? Falanca dediniz mi, sizin dilinizle söylenmeyen ada nasıl sahip çıkarsın pekey? Bir duyan olsa bu adın esas sahibini hatırlamaz mı hemen? Sayın ki haçlı sürüleri bizi silip süpürdü buradan, gerilere gittik... Giderken ne götüreceğiz ha? Adı ile başkalarının olan kentlerin özlemini mi, hatıralarını mı yoksa, havasını mı, suyunu mu? Demirci... hele bir düşünün; demirci denince akla ne gelir. Bir de bu demirci lâfını çok gerilere götür, senden olan gerilere, kaynağına.. sonra geleneklerle sıkıca bağla bakalım, senin uyduruk dediğin efsaneler ile sıkıca bağla; bırakıp gitmek zorunda kalsan bile bırakmış sayılmazsın, içinde götürürsün o kenti. Bilirsin ki senden olan bir şey kaldı geride. Onun için ne yapıp yapıp geri dönersin. Hayvanlara bile sahip çıkmak için damga vuruyorsun da şehirlerine niye damga vurmuyorsun pekey? Ben uydurmadım oğul, damga vurdum damga... hem de bir cuma vaazında. Sen bile farkında olmadan demir döven Türkmen'i unutmazsın artık; hele her yıl, Malazgirt günü gelince, o günü bir de demir dövüp kutlarsan hiç unutmazsın. Yoksa taş heykellerden ne farkın kalır?" (2005: 157-158).

Nitekim asker içinde nüfuzu gittikçe artan Karakurt Hafızın daha sonra "adı senin olmayan senin değildir" dediğini öğreneceğiz (2005: 305).

Kapı romanında Selçuklu sultanı I. Kılıçaslan'ı, ilk başlarda Müslüman olmayan ama inanan asker ve beylerine dikkatle, imrenmeyle bakan bir hükümdar olarak görmekteyiz. Romana göre uzun bir zaman, sadece kılıcına, kahramanlığına güvenen sultan daha sonra, bir anda askerinin, romandaki kullanımıyla çerisinin namazına katılacak ve hatta namazı kendisi kıldıracaktır. Fakat bu inanca ermeden önce, komutanlarından Ersagun Beyle bir tartışması vardır ki, bu bizim için önemlidir. Ersagun Bey, tekkenin ve tekkenin temsil ettiği değerlerin bir toprağın vatanlaştırılmasında ne derece önemli olduğunu sultana şu kelimelerle anlatmıştır:

" - Tekkeler mi insanın özü? Sus, başka yerde söyleme, gülerler sana."

" - Tekkeler, tekkedekiler sultanım. Tekkeyle tekkedekilerin vermek istediği ruh, sadece insanların değil, ülkem dediğiniz toprağın da özüdür bana sorarsanız. Gündoğusundan gelen Oğuz soyu sadece kılıcıyla kalkarıyla okuyla gelseydi, yahut yalnız akıyla gelseydi Urumeli'nin bu ucunda yerleşemedik; köhne toprakları uyandıramazdık ya (da) o toprağın uykusuna biz de daldık. En uzak atalardan gelme inançla-

rı kötölemek ne haddime... Bir zaman gelmiş yenilemiş onları, daha da yenilemek gerek.. özsüz olsun diyorsun sultanım... Bense kurmuş odunda bile öz var diyorum." (2005: 264-265).

Gerçekten çok kısa bir süre sonra Sultan Kılıç Aslan, inanacak ve yeni vatan anlayışıyla, görüşüyle yeni bir Selçuklu hayal edecektir:

"Anladım seni Ersagun Bey" dedi. Birçok şeyi, hepsini: Her şey Tanrı'da güzel; inanmak, inandığını sevmek güzel. İnandığın, toprakla, suyla, yıldız ışığında gök mavisiyle karıştığı zaman güzel; yurt bu işte. Selçuklu bu. Bilmiyordum. Önceleri bütün Frenkleri yendikten sonra zencire vurmayı düşünüyordum. Maldiya'yı alınca Kılıç Aslanlığımı bileceğimi sanıyordum. Fakat 'bizim' dediğimiz dağların karınca misali kaynayan yabancılarla dolduğunu gördüm. Ellerinden zor kurtulduk. Şimdi gerçeğin nerde olduğunu, nasıl sevip nasıl inanmak gerektiğini öğrendim, inan bana. Sen de İltutmuş da, Karakurt Hafız da. Bütün Selçuklu... İnanın, sözlerime inanırsanız kurtuluruz." (2005: 314-315).

Manevî ocak ve şahsiyetlerin en çok parladığı, kendisini hissettirdiği romanlardan birisi bu seride *Konak*'tır. Artık kilidin ne olduğu anlaşılmiş, anahtarı bulunmuş, kapıdan girilmiştir. Sıra konağı inşa etmeye gelmiştir. Ve konağın inşası, yeni bir filizlenme, yeni bir yapılanmadır. Bunun da mimarlarının yarısı asker, yarısı da kendilerinden destek, izin ve nefes aldıkları dervişler, ulu şahsiyetlerdir. *Konak* romanının başlarında, adını ileride sıkça duyacağımız Kumral Dedenin, Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'yi ilk görüşü anlatılırken, daha on beşinde bir delikanlıdan bahsedilir. Kayı'dan olduğunu, kendisine Kara Osman denildiğini söyleyen bu genç Hz. Mevlânâ'dan bir nasihat almıştır. Mevlânâ merdiveni çıkarken Osman'ın merdivenden iniyor olması, onun ileride göreceği işe başlamasını hissettirir ki bu bize çok manidar gelmektedir: "Durma Osman" dedi. Burada beklemen beyhude. Yürü, kendi zamanına yürü oğul... Bize şu merdivenlerin başında biri, 'yürü' dedi, izin verdi. Biz, halka izin verdik. Hepsi senin içinmiş, şimdi anlıyorum. Hayırlı olsun!" (2006: 85).

Burada, Sepetçioğlu'nun çok orijinal bir yorumu, tarihî olaylara ait çok değişik bir tasarrufuyla karşı karşıyayız. Zira Hz. Mevlânâ ve onun gibi mânâ erlerinin, misyonlarını hatta varlıklarını bir cihan devleti kuracak hanedanın ilk büyük kurucusuna bağladıkları görülmektedir.

Bu romanın diğer büyük şahsiyetlerle birlikte ismini en çok duyduğumuz dervişi Kumral Dededir. Kumral Dede, Yesi şehrindeki tekkede yetişmiş, bir gün şeyhinden gitme izni istemiş ve almış bir bahçıvan dervişidir. Onun bahçıvan oluşuna, toprakla, ağaçla ve çiçekle olan ünsiyetine çok vurgu yapan yazar, Kumral Dedenin kuşağında bazı tohumlarla Anadolu'ya geldiğini, onun burada yaşanan yeni filizlenmenin manevî mimarlarından birisi olduğunu belirtir. Kumral Dede, Ertuğrul Beyin ve aşiretinin yerleştiği Söğüt'te

ocağını yakar. Burada manevî hastalıklara manevî ilaçlar hazırlanmaktadır. Nitekim, şeyhinin nereye attığını kendisinin de bilmediği –belki bilip de söylemediği– öğseğisi de burada, Ertuğrul’un Söğüt’ündedir. Kumral Dedenin yıllarca aradığı bu öğseyi, yakılacak ocağın ilk kıvılcımını, yani Kumral Dedenin manevî misyonunu simgeler. Kumral Dedenin çok eskiden beri yoldaşları olan taş yontucu ve dülger gibi ustalar vardır ki onlar da bu yapılanmadaki yardımcılarıdır.

Romanın biraz ilerilerinde Şeyh Edebalı’nın tekkesinde bir toplanma, bir meşverete şahit oluruz. Başta Edebalı olmak üzere, Taptuk Emre, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Barak Baba, Geyikli Baba, Kumral Dede, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Karacaahmet bu meşveret meclisinde hazır dırlar. Yazar, burada devrin manevî şahıs kadrosunu bir araya getirmiş ve onların şahsiyetleri hakkında konuşma fırsatı bulmuştur. Fakat bizim için önemli olan bu meclisten çıkan karardır ki o da Selçuklu devrinin artın sona erdiği, bundan sonra yeni bir yapılanmanın gerektiğidir:

“Edebalı Şeyh, Yunus’un kendi kendine sızlanmasına meydan vermedi: ‘Yine bir kovanda petekler kurur, bal gözelenemezse kovandan arılar taşar’ diye misalini tamamladı. Benim gördüğüm durum bu durumdur. Kovan sayılısın ki şu bizim Anadolu’dur, arılar Türkenlerdir. Bal nerede pekey? Petek var mı ki bal ola? Ben derim ki Petek parçalandı, Selçuklu’dan hayır kalmadı gayri.” (2006: 161).

Bundan sonra dikkat, emek ve dua, diğer boy ve beyliklerdense Osman Beye yöneltilenektir. Yunus Emre, bunu şöyle temellendirir:

“Çok dünyalı gördüm Şeyhim” dedi; “çok dünya malına nazar kıldım. Hepsı gelip geçiciydi, hepsi bir ölüm korkusundaı. Bir bu Kara Osman dünyalı olduğunu bildiği hâlde âhirete kalmış bir uzun zamanda konuşuyordu. “Durgun hava fırtınaya da gebedir, fırtına doğduğu zaman nerede büyür, Tanrı bilir” derken en az üç beş yüzyılı hesap etmiş benziyordu.” (2006: 171).

Neticede Şeyh Edebalı kızı Mal Hatunu Osman Beye vermek suretiyle arada bir akrabalık da tesis eder ve Osman Beye güvenini böylece göstermiş olur. Artık, Osmanolu’nun nesli bir veliyle de bağlantılı olarak devam edecektir. Nitekim Osman Beyin oğlunu müjdeleyen de Kumral Dede olmuş ve ona şu sözleri söylemiştir: “Ertuğrul’un oğluyla Şeyh Edebalı’nın kızına himmet eksik olmamıştır Osman oğul, torununa da eksik olmaz. Bizim gibilerin varlığı sizin içindir” (2006: 254).

Romanın sonunda, Ertuğrul Gazinin, torununun doğumunu haber almadan ölmek istememesinin anlatıldığı satırlarda da bahsimize ait yorumlar söz konusudur. Ertuğrul Bey, doğum haberini almadan ölmek istememektedir zira, kendisine müjdelenen şeyin (ki bu müjdecı de bir manevî şahsiyettir) ve gittiği yolun doğruluğunu görmeyi dilemektedir. Çocuğun bir erkek

olduğunu öğrenen Ertuğrul Bey, etrafındakilere şunları söyler:

“Babam Fırat'ta boğulduktan sonra, kardaşlarım eski yurda dönmek istedi, dönecektik... Böyle, Osman'ın Kumral Dede'si gibi biri, bana bu yana gelmemi söyledi. Bu yana gelirsem, geleceğin benim üstüme kurulacağını, gelmezsem adımın bile anılmayacağını anlattı. Bu, şimdi doğan torunumu tarif etti, benine varıncaya. İnanmadım. Sonra düşümde gördüm torunumu. Sarı Yatu'nun da, Gündüz'ün de oğulları bensiz doğdu. Osman'ı onun için seçtim Hayme. Tanrım yanıltmadı. Tanrım, doğru yolda olduğumu gösterdi.” (2006: 274).

Kuruluş romanlarının diğerlerinde yani *Devlet Ana* ve *Osmancık*'ta da gördüğümüz üzere Şeyh Edebalı ile Osman Bey arasında kuvvetli bir bağ vardır. Kara Osman'ın veya Osmancık'ın Osman Bey hâline gelmesinde, daha sonra kayın peder olacak olan Şeyh Edebalı'nın büyük payı söz konusudur. Osman Bey, bu romanlarda sanki içten içe, nefsinde Şeyh Edebalı'ye hesap veriyor gibidir. Devlet işlerinden bunaldıkça Edebalı'ye gitmesi, durumları arz etmesi de bunu gösterir. 5. eser olan *Çatı*'nın da birçok yerinde bunu görmekteyiz. Bu ziyaretlerin bizim için önemi, Edebalı'nın, Osman Beyin faaliyetlerini gözlemlemesi ve onun bir anlamda vicdanı olmasıdır. Osman Bey, uygulamalarını kayın pederine açtıkça, kendisiyle karşılaşmaktadır ki bu da bir manevî şahsiyetin, hükümdarın üzerindeki nüfuzu ve yapıcı etkisidir. *Çatı*'nın bir yerinde Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e şunları söylediğini görmekteyiz:

“Kulacahisar'a yaptığın akın, ilk akının sayılır” dedi. Gaza için olduğuna da kuşku yok. Gazilere de hayli doyumluk çıktı, bu da doğru. Ama oğul, yüreğin eyiden eyiye temiz miydi? Yüreğinde öç gibi, doğrudan doğruya kendine ait bir his yüzünden Türkmen milletini, 'gazaya götürüyorum' diyerek araç yerine kullanmış olmayasın? Dur, celâllenmene lüzum yok. Sanki ben senin içindeyim, insanın günde bir kere içinde bir merkeze hesap vermesi gerektir, 'doğru mu yaptım, eğri mi yaptım?' diye ölçüp biçmesi gerektir... Say ki içindeki merkezim ben, ona söylüyorsun. Kulacahisar'a, bir zamanlar oyuna getirilip zorla elini öptüğün kefere İnegöl Tekfurundan öç almak için mi baskın yaptın?” (2006: 120).

Manevî ocak ve şahsiyetlerin sadece manevî güç merkezi olduklarını söylemek yanlış olur. Zira sırası gelince dervişlerin de ellerine kılıç aldıklarını, gazaya katıldıklarını görüyoruz. Nitekim romana göre Atros Hisarı'nın alınmasında veya Osman Bey'e kurulan tuzağın bozulmasında bu dervişlerin büyük rolleri vardır. Yazar, onlardan bahsederken “vuruşanların üçü, eli ayağı düşmüş sandığı dervişlerdi, yalınkılıçlılar... Her birinden bir Osman Bey yiğidi fırlamış” gibi ifadeler kullanmaktadır. Dolayısıyla bu şahsiyetlerin madden de Osmanlı'nın kuruluşunda yerleri söz konusudur. Serinin ilk beş kitabının sonuncusu olan *Çatı*'nın sonunda bu romanın en önde olan manevî merkezinin sahibinin son nasihatıyla, son vasiyetiyle karşı karşıya

kalırız ki, bu Osman Beye, Osman Beyin şahsında millete verilmiştir. Ölmeden önce, Yesi'den getirdiği kuşağının kefenine sarılmasını isteyen Kumral Dede, sağlığında Osman Beyden, kuşağın sarılacağına dair padişah sözü almış fakat defin günü, "ölüye kefenden başkası haramdır" buyruğuyla karşılaşan Osman Bey, vasiyeti yerine getirememiştir. Bunun üzerine, Bileyici Baba, Kumral Dedenin Osman Beye yazdığı bir mektubu ortaya çıkarmıştır. Mektupta şunlar yazılıdır:

"Osman Bey oğlum... Bil ki Tanrı uludur, her meselinde bir hikmet gizlidir, eyi bakarsan gizliyi çözersin, kötü bakarsan kötülüğün kalır... Gördün ki ben, Kumral Dede diye bilinen ben, ölüp gittiğimde, o kadar istediğim hâlde, bir eski kuşağı bile alıp götüremedim yanımda... Dünya malıydı, dünyaya kaldı. Götüremedim... Dünya, malını vermez oğul, götüreyim diyen el, boş gider. Tanrı'ya emanet olasin... Bu kadarı yeter bilene." (2006: 365).

Sonuç

Görüldüğü üzere, Anadolu'nun Türkleşmesinde, vatan yapılmasında ve kısa zamanda bir ticaret, kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmesinde manevî ocak ve şahsiyetlerin rolleri (ki bu, yukarıda belirtildiği gibi daha önce ilmî eserlerin ortaya koyduğu bir mevzudur) Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Dünkü Türkiye Serisi*'nin ilk beş kitabında oldukça orijinal tasarruflar ve ince bir üslûpla işlenmiştir. Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin hükümdarları, daima yanlarında bu büyük ocakları ve şahsiyetleri hazır bulmuşlar ve onların yapıcı tesirleri altında asker ve devlet yönetmişlerdir. Romanlarda işlendiği üzere, devletin büyümesi ve ilerlemesi bir yandan askerî zaferlerin, bir yandan da söz konusu şahsiyetlerin gönül fetihlerinin sayesinde vuku bulmuştur. Sepetçioğlu'nun üslûbu da ikili bir görünüm arz etmiş ve bu ocak-şahsiyetler anlatılırken ifade oldukça incelmış ve derinleşmiştir. Dolayısıyla, bu ocak ve şahsiyetlerin romandaki varlıklarının, hem eserin kurgusuna hem de üslûbuna tesir ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Kaynaklar

Barkan, Ömer Lütfi (1942), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *Vakıflar Dergisi*, C.2, s. 281.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2005), *Anahtar*, İstanbul: İrfan Yay.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2006), *Çatı*, İstanbul: İrfan Yay.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2005), *Kapı*, İstanbul: İrfan Yay.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2005), *Kilit*, İstanbul: İrfan Yay.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, (2006), *Konak*, İstanbul: İrfan Yay.